

Henk Pröpper

is neerlandicus, schrijver en
directeur van het Nederlands Literair
Productie- en Vertalingenfonds

is budget om de komende jaren programma's te maken, maar ondanks de groeiende (inter-) nationale spanningen is het idee van culturele dialoog de laatste maanden langzaam van de politieke agenda gegleden. Alsof in verkiezings-tijd het idee moet worden gewekt dat Nederland er in alle opzichten goed voorstaat, terwijl ter linkerzijde het idee van dialoog verbonden wordt met een culturele en intellectuele elite, en dus als te hoogdrempelig wordt bestempeld. De strategieën van het Huis voor de Culturele Dialoog zijn echter juist voornamelijk gericht op jongeren, nieuwe media en nieuwe podia. Zoals de nationale Canon bedoeld is voor de jeugd (maar feitelijk iedereen aanspreekt), zo geldt dat ook voor het Huis voor de Culturele Dialoog.

Het is, denk ik, niet toevallig dat beide commissies gebruikmaken van de beeldspraak van deuren en vensters. Kenmerk van de debatten de laatste jaren, behalve de heftigheid waarmee ze werden gevoerd, is de oppositie van het eigene en het andere – gesloten denken, dus. Ook de roep om een nationale canon werd daar gedeeltelijk door ingegeven. Zoals ik eerder liet zien is het antwoord van de commissie-Van Oostrom duidelijk genoeg: het eigene voor zover het bestaat is een reeks meer en minder florissante verhalen die gezamenlijk toch ons kapitaal vormen, het enige materiaal dat we hebben om in een steeds onbegrijpelijker wereld keuzes te maken.

De mate waarin Nederlanders in de geschiedenis niet in staat zijn geweest op een behoorlijke wijze met het andere, het onbekende om te gaan, maakt integraal deel uit van ons verhaal en moet tot nadenken stemmen. Wat wij daarmee van onszelf vragen – en dat is niet gering –, mogen wij ook van nieuwe Nederlanders en nieuwe Europeanen vragen. Dat alles begint nog altijd met openheid, rationaliteit en respect. Open vensters, open deuren.

Dan helpt het niet om, zoals de paus, de gods-

dienst en de rede van het Westen te plaatsen tegenover de verblindende hysterie van de islam, alsof de Arabisch-islamitische traditie niet een hele geschiedenis heeft van rationalistische denkers (die bovendien voor Europa van grote betekenis zijn geweest). Dan helpt het niet om de Verlichting als een uniek Europees product te zien dat alleen maar daar, in volkomen isolatie, tot stand kon komen. Dan helpt het zeker niet om een van de grootste verworvenheden van de Verlichting, het recht op het vrije woord dat de laatste jaren zo luidkeels is geclaimd, te verwarren met een verabsolutering van de meningen. Dat lang niet alle meningen even waardevol en waardevast zijn, bewijst de hysterie die ook het Westen al enige jaren vangt.

Wat wel kan helpen is inzicht in geschiedenis, luisteren naar andermans verhalen. Het is de enige manier, hoe breekbaar ook, en het moet bij de jeugd beginnen. Dit betekent ook, in de hoogste mate, investeren in het onderwijs. Investeren in de onderwijzers, de leraren, die dit verhaal van hunebed tot Europa, van Max Havelaar tot Veelkleurig Nederland moeten gaan vertellen. Investeren in de culturele bemiddelaars die in staat zijn het eigene naar waarde te schatten, het andere inzichtelijk te maken en kloven te overbruggen.

De kunst van de verbeelding

Funda Mújde

Er is een parallel tussen de staat van het multiculturele kunstlandschap in Nederland en de maatschappelijke ontwikkelingen, de afgelopen twintig jaar. Is de integratie nu wel of niet gelukt? Volgens de commissie-Blok, die dat vorig jaar onderzocht, is die integratie voor een groot deel gelukt. Echter: *ondanks* het beleid en *dankzij* de inzet van de immigranten zelf. Dat geldt ook voor de kunsten. Nieuwe syntheses zijn hieruit voortgevloeid en vele kruisbestuivingen hebben plaatsgevonden.

Dit tot grote ergernis van iemand als Gerard Cox. Met weemoed spreekt hij over de vergane Hollandse glorie en hij is furieus over de 'vernegering' van de westerse c.q. Nederlandse muziek. Hij doet me denken aan een autochtone man die klaagt dat hij te weinig 'lekkere, blonde Hollandse meiden' ziet achter het raam in de prostitutie, door aziatisering en 'verdonkering'.

De verkiezingscampagne 2006 van de Lijst Fortuyn startte met de leus: 'Geef Nederland terug aan de Nederlanders.' Geldt dit in het algemeen ook voor het gevestigde kunstcircuit? Is de Mattheüs Passion nog wel hetzelfde als de helft van de vertolkers een andere (islamitische) achtergrond heeft? Of moge God dit verhoeden?

Gerard Cox doelde op de recente Afro-Amerikaanse muziekcultuur, die met name door de Surinaams-Antilliaanse nieuwkomers in Nederland wordt geïmporteerd en 'verspreid'. De veranderingen in kunst en cultuur worden beschuldigend afgewenteld op *die anderen* en de nieuwkomers. Dat je rouwt om het verdwijnen van genres die jij koestert, *alla*. Maar spreken over *vernegering* van de muziek? Het Nederlandse lied is populairder dan ooit: Marco Borsato, Ruth Jacott, Frans Bauer, allochtonen die uit volle borst André Hazes meezingen.

Prachtige mix

Vóór staatssecretaris Rick van der Ploeg de gevestigde kunstorde dwong om de deuren voor de nieuwe (niet-Nederlandse) groepen open te gooien, betraden wij begin jaren tachtig de podiumkunsten dankzij ad hoc gesubsidieerde projecten en een paar goedwillende Nederlandse kunstenaars en beleidsmakers. De meeste subsidies werden toegekend aan projecten die maatschappelijke relevantie bezaten; de kunst hing er maar bij.

Gelukkig voor de Nederlandse 'kunstmarkt' hebben al die buitenlanders die met kunst bezig waren, meer aandacht besteed aan het kunstaspect dan aan de maatschappelijke relevantie. Toen al ontstond een mix waar prachtige syntheses uit voortkwamen. De muziekgroep East meets West uit Rotterdam is daar maar één voorbeeld van.

Stipt werd opgericht, de Stichting Interculturele Theater Projecten, en voor de tweejarige opleiding werden twee Turkse professionals – wijlen Vasif Öngören en Meral Taygun – uit Berlijn gecontracteerd. Bertolt Brecht en het epische theater vanuit een Turks perspectief, in Nederland!

In samenwerking met De Engelenbak gingen de theaterdeuren open voor allochtone theatermakers die daarvoor alleen actief waren in buurthuizen en op scholen voor de eigen gemeenschap. Eenmalige producties en terugkerende festivals volgden. Kenneth Herdigein speelde met Meral Taygun *De brieven aan Taranta Babu* van Nazim Hikmet (vriend en collega van Pablo Neruda) – zo maakte ik als Turks meisje, opgegroeid in Nederland, kennis met deze grote dichter.

Anansi, de Surinaamse spin, de Turkse volksverteller Nasreddin Hodja, Chileense muziek en dans, de hele wereld kwam samen op podia zoals het Dunya Festival en het Poetry Park International in Rotterdam. Onze gemeenschappelijke cultuur was de Nederlandse taal, soms Engels en Spaans. Gijsbrecht van Aemstel en Bertolt Brecht kenden we van school en *de Internationale* zongen we soms als blijk van het engagement

én letterlijk het gevoel van internationale solidariteit.

Helaas leidde elke samenwerking met autochtonen aan het roer onbewust tot het aanpassen van de nieuwkomer aan wat er al was – en weglaten van wat hij meebracht; laat staan dat hij dat mocht behouden. Accent, dialect, uiterlijk, mimiek, schilder- of beeldhouwstijl, echt alles kon uiteindelijk uit de toon vallen en aanleiding zijn tot mislukking. Acteurs, schilders, beeld-

houders, musici en zelfs architecten pasten zich aan het Nederlandse kunstlandschap aan om mee te mogen draaien.

‘Wit’ kunstcircuit

Dat het kunstcircuit ‘wit’ en gesloten is, merk je bijvoorbeeld ook op speciale (soms koninklijke) gelegenheden. De genodigden op recepties vertegenwoordigen, meer dan je denkt, het gevestigde kunstcircuit. Dat circuit is niet alleen ontoegankelijk voor ‘allochtonen’ maar – in mindere mate – ook voor andere ‘nieuwkomers’. Zonder netwerken, zonder aanbeveling door anderen, kom je niet binnen. Het is een vicieuze cirkel: als je gezien wordt, word je geacht erbij te horen, en soms krijg je opnieuw een uitnodiging of ter plekke een nieuwe bestuursfunctie aangeboden. Daarom zie je altijd dezelfde (ook allochtone) heren en een enkele keer dames op elke receptie. Je herkent, zonder te weten hoe ze heten of wat ze precies doen, je ‘receptiecollega’s’.

Het is een hele eer, in het begin. Maar krijg je echt een voet tussen de deur? Rick van der Ploeg probeerde er iets aan te doen. Hij dreigde het gevestigde kunstcircuit: ‘Open je deuren voor “nieuwe” groepen, anders kun je subsidie wel vergeten.’ De ‘kunstwereld’ was te klein, er brak zowat oorlog uit. ‘Schande’ vond men dit, dé kunst onwaardig. Hoe durfde die (voor mij moedige) man te vloeken in hun kerk!

Ik voelde me bij elk optreden verplicht te roepen: ‘Niet schieten alsjeblieft, ik ben niet gesubsidieerd!’ Strikt genomen was dat, achteraf gezien, een leugen: ik werd gevraagd als actrice/cabaretière/presentatrice, maar werd vaak betaald uit welzijnspotjes. Nog voor de term ‘vogelgriep’ bestond, werden wij opgehokt als ‘allochtone artiesten’, als maatschappelijke actievelingen die toevallig soms kunstjes uitvoerden. Ach, vele podiumkansen heb ik daaraan te danken.

Waarom mogen nieuwkomers niet van harte experimenteren en zo nodig floppen?

Deze vraag is legitiem als je kijkt naar de geflopte miljoenenproducties van bijvoorbeeld Toneelgroep Amsterdam. Die haalt met gemak een productie van de planken na een paar opvoeringen onder de noemer: ‘Dit is het broodnodige experimenteren voor de kunst. Het hoort er nu eenmaal bij.’ Voor de gevestigde orde wel, ja.

Als de gevestigde kunstorde diversiteit zou toelaten, hef je voor een deel de nieuwe Canon op, die wij o zo nodig hebben om ons land cohesie te bezorgen. Via de kunst doe je meer aan nationale én wereldgeschiedenis, en deze beklijft meer dan welke canon ook. Trouwens: de volwassenen van nu hebben niets meer aan de Canon, terwijl voor hen de weg van kunst en cultuur nog een opening biedt.

Gesluierde Monologen

Een van de goede voorbeelden van experimenten die al meer dan tien jaar niet floppen en niet

zoveel kosten, maar die wel nieuwe en interessante syntheses opleveren, zijn de concerten van stichting Kulsan. Zij hebben niet alleen hoge kwaliteit en wereldkunst naar Nederland gehaald, maar ook twee werelden op één podium gebracht. Een voorbeeld: Sezen Aksu met het Willem Breuker Kollektief in het Concertgebouw. Een niet voor de hand liggende muzikale combinatie, maar wel een kunstzinnige kruisbestuiving, goede samenwerking, nieuwe vondsten. Allemaal goed voor de kunst. En het maatschappelijke effect? Nog nooit waren meer dan duizend uit Turkije afkomstigen tegelijk met honderden autochtonen in het Concertgebouw. Het leidde tot een trots gevoel en een positief zelfbeeld onder het uit Turkije afkomstige publiek: ‘Zie je nou wel, wij kunnen ook wel wat, wij zijn ook wat waard.’ Het was een voorbeeld van hoe Hollandse en Turkse muziek, pop en kwaliteitsmuziek bij elkaar konden komen. Jongeren die het Nederlandse blaasensemble ineens ontdekten en waardeerden. Kortom: vele kunstvliegen in één klap.

De bioscoopfilm (en daarna de serie) *Shouf Shouf Habibi* had nooit zoveel succes gehad als er niet acteurs van Marokkaanse oorsprong aan hadden meegedaan. Een uitstekend voorbeeld van het Nederlands-Marokkaans zijn! Bovendien een unieke film, want Marokkanen in Marokko of waar dan ook zouden een andere film hebben gemaakt: het Nederlandse aspect in de identiteit van de hier geboren en getogen Marokkaan valt nu eenmaal niet meer weg te denken. Ook de verfrissende brutaliteit van Ali B. is onmiskenbaar een mix van Marokko en Nederland.

De invloed van kunst op de samenleving is groot. Kunst voedt wel degelijk op. Maar als diversiteit in de kunsten in de marge blijft en de gevestigde kunstorde doet alsof die nieuwe vormen en groepen inferieur zijn, ‘migrantenkunst’, dan kunnen ze nooit liefde kweken voor hetgeen ze zelf zo graag willen bewaken. Ali B.

Nog voor er vogelgriep bestond, werden wij opgehokt als ‘allochtone artiesten’

Sufi-Flamenco cross-overproject Kulsan,
foto's: Maria-Pia Kille

Funda Müjde

is actrice, cabaretière en columniste; ze speelde mee in de *Gesluierde Monologen*, en een van deze *Monologen* is van haar hand

kan een brug slaan tussen jong en oud, allochtoon en autochtoon, maar ook tussen diverse kunstvormen en hun publiek.

Theo van Goghs *Najib en Julia* is een prachtige vorm om een oeroud gegeven in een zeer actueel nieuw jasje te stoppen. Jörgen Raymann doet niet onder voor Paul de Leeuw en toch trekt hij een ander en nieuw publiek erbij dat autochtone collega's niet voldoende bereiken. Ik pleit hier niet voor blank voor blank, zwart voor zwart, maar misschien is nu nóg meer diversiteit nodig om geen eenheidsworst te krijgen. De allochtone collega's zijn bicultureel, en kunnen ook de autochtonen bereiken en aanspreken.

Zo creëer je letterlijk een podium waar opera's als *Aïsha* zonder problemen opgevoerd kunnen en zullen worden. De thematiek van *Submission* – de onderdrukking van vrouwen in naam van de religie – kan gemakkelijk in een theatervoorstelling of film opgevoerd worden, als deze maar zuiver en respectvol gemaakt wordt. Voor die voorbeelden hoef je maar naar herkomstlanden (en Turkije is daarin zéér ver en vooruitstrevend) te kijken om hier niet opnieuw het typisch Nederlandse wiel uit te vinden.

Zo zijn de *Gesluierde Monologen* (een variant op de *Vagina Monologen*) een goed voorbeeld om het 'witte' publiek inzage te geven in het leven en de beleving van hun medelanders, met wie ze anders geen gesprekken zouden voeren. Als regisseuse Adelheid Roosen geen ruimte had gegeven aan de eigen bijdrage, mét speelkleur en verteltrant, van de actrices van Turkse en Marokkaanse oorsprong, was die authentieke verhalen geen recht gedaan. Het is een uitdaging voor Nederlandse collega's om die verhalen – op die manier – ten tonele te brengen. Net als de *Bloedbruiloft* van Lorca nu gespeeld wordt door Nederlandse actrices. Sterker nog: Lorca kan nu beter ingevoeld worden en misschien daardoor meer tot zijn recht komen als niet-westerse actrices het spelen omdat de thematiek

dichter bij hen ligt. Waarmee ik niet wil zeggen dat een Turkse actrice nooit een hoofdrol kan vertolken in de verfilming van een Nederlandse streekroman.

Het gevestigde kunstcircuit moet zonder voorwaarden en met open armen nieuwkomers willen ontvangen. Niet meer alleen opereren vanuit de kunst van hún verbeelding. De nieuwkomers, bicultureel en tweetalig, zijn daar al geruime tijd klaar voor. Nu de Gerard Coxen nog.